

vrl, vnet šolnik. Druge enorazrednice naj nikar otrokom toliko knjig ne vsiljujejo; knjige so drage, stariši ubožni, in toliko tvarine ni mogoče prebaviti in premleti. Dobro urejene dvorazrednice imajo skoro lahko tiste knjige, kakor na čveterorazrednicah; trirazrednice se sevéda približujejo v vsem čveterorazrednicam, torej tudi gledé rabe učnih knjig. Pri vseh šolah je zastran vpeljevanja knjig merodajno šolsko obiskovanje, mislim namreč na šestletno ali osemletno šolsko dōbo.

Na Štajerskem n. pr. je načelo osemletna dōba, na Kranjskem je načelo le šestletna dōba. Zato si lahko razložimo, zakaj je na Štajerskem mogoče, v četrtem razredu prebaviti „Četrto Berilo“ in „Peto računico“, in zakaj bode na Kranjskem dosta težje veliko iz teh knjig vzeti v 4. razredu. Kjer imajo na Kranjskem v 2. razredu „Razinger-Zumerjevo“ Prvo Berilo, ondi ni misliti, da bi se dospelo še do „Četrtega Berila“. Ali je na teh šolah mogoče, da bi se veliko vzelo iz „Pete računice“, ne, da bi temeljitost pri „Četrtri računici“ trpela, je tudi težko razsoditi. Takisto veljá o sedanjih nemških slovnica. Po prejšnjih načrtih premlela se je „Prva nemška slovnica“ v drugem razredu; „Tretja“ s svojo težko tvarino se je rabila v 3. razredu, a nikakor ne dobro premlela — in vendar je v 4. razredu sploh v rabi „Tretja nemška slovnica“, ki je brez berilnih vaj. Če so potlej učenci še posebej nemško berilo kupili, bila je to dvojna potrata. Dokončala in dobro premlela naj bi se bila rajše „Druga nemška slovnica“. Kaj pa s knjigami za slovensko slovnico? Slovniške vaje so v dodatku pri berilih. Ali se ne bode rabila Končnikova slovenska slovnica? V 4. razredu bi bilo nekoliko opravičena posebna knjiga za slovensko slovnico, a Končnikova je na mnogih mestih pretežka, preobširna in predraga. V 4. razredu bi dobro služila le Praprotnikova „Slovenska slovnica“. Končnikova se pa uspešno rabi v 5., 6. in 7. razredu ljudske ali v 1., 2. in 3. razredu meščanske šole; za vse te stopinje ima dosta gradiiva. Kako so naše knjige za nižje razrede pretežke, naj svedoči to, da so na neki šoli pripoznali, da je Janežič-Šketov „Cvetnik“ (I. del), navadno namenjen za 1. razred srednjih šol, loži od „Četrtega Berila“, katero se pozneje učencem v roke dá. Drug slučaj, kako so n. pr. nekateri praktični veroučitelji o težkosti katekizma prepričani, je ta, da rabi katehet na neki šoli skozi 4 letnike (2., 3., 4. in 5. razred) po vrsti za krščanski nauk eno in isto knjigo.

Če se tudi tej navadi dá ugovarjati nekoliko, a vendar se bode pritrđilo, da ne kaže, otrokom dajati preveč težkih in preveliko knjig. Tudi tukaj naj velja: „Srednja pot — zlata pot.“ Radi bi spregovorili še o knjigah na slovenskih petero- in šesterorazrednicah, a takih šol Slovenci drugod nimamo, kakor v Ljubljani. Zato naj bi pa kateri Ljubljanskih tovarišev o tem besedo sprožil.

I. L.

Domača vzgoja.

Piše Jakob Dimnik.

(Dalje.)

Tudi sluh se ne sme zanemarjati, ampak vaditi ga je treba, da razločuje glasove. Otrokom se mora vzbuditi posluš za glasove in glasbo s tem, da jih vadimo v petji itd. Silno šumenje, hud pok, zlasti prav blizo, škoduje posluhu.

Zeló važna na človeškem telesu je tudi koža, ker nam je tipalo. Polt pa je zeló imeniten gledé našega zdravja zaradi tega, ker po nji život iztrebljá neporabne snovi; zato mora človek kožo imeti vedno čisto, snažno in se je treba prav pridno umivati. Ako bi kdo tega ne storil, zamaže si znojine luknjice, in polt ne more iztrebiti, kar je zdravju na kvar.

Da se telo ohrani ter razvija, da postane močno, okretno, zdravo in lepo, treba mu je primerne gibanja. Kretanje pospešuje krvni obtok, podpira prebavljanje in prenavljanje krvi, ter s tem stori, da človeku bolj diši jed in pijača. Gibanje tudi vadi mišice in živce, in nam jači telo in duha. Vzgojencu je torej kretanje živa potreba. To spoznamo, če otroke prepustimo samim sebi. Kako čvrsto tekajo, skačejo, plezajo, se zvijajo in prerivajo! V tej zadevi naj se deci le pušča svobode, kolikor mogoče; vzgojitelj naj sam čuva, da pri tem otroci ne prestopijo pravih mej in da kaj nevarnega ne počenjajo.

Po daljšem kretanju in vztrajnem delovanju je človek pohoje potreben. Kolikor slabotnejše je telo, toliko prej opeša. Kar zlasti spanja tiče, je znano, da ga je treba toliko več, kolikor mlajše je dete; otrokom naj se torej dovoljuje zadostnega spanja. Zgodaj naj grejo počivat in zgodaj ter ob določenem času naj vstajajo točno. Ni pa dobro in živčevju utegne škodovati, ako bi spečega gojenca zbujali mahoma, osorno. Predolgo spati in samo poleževati se gojencem ne sme dopuščati, pa tudi ne, da bi ležali na hrbtu, ker to škodljivo razgreva hrbtni mozeg.

Človeku tudi škoduje vsaka večja razdraženost in vse strasti kvarijo mlado truplo, ker prenaterajo živčevje; a najhujše in najškodljivejše v tej zadevi vpliva na človeško telo nečistost. Vzgojitelju je torej sveta dolžnost, to pregreho od mladosti odvracati, skrivni pohotnosti na sled priti in jo na moč zatirati. Da se odvraca ta strašna pregreha, treba je: 1. Rejenca ohraniti vedno duševno in telesno delavnega, in le proste, ne preobilno hrane mu je dajati. 2. Treba mu je zopet in zopet primerne verske resnice klicati v spomin, ter zlasti še na to delati, da se vseskozi zavéda pričujočnost vsevednega Boga. 3. Odvracati je od otrok nevarne priložnosti, slabo tovaršijo, pohujšljivo branje itd.; sploh je treba tū stroge pazljivosti vzgojitelju, da zapazi vsako nesposodbnost ter jo s kratko, previdno in z resno besedo odvrne in zatrè.

Kar bolezní tiče, naj jih vzgojnik skuša najprej odvracati s tem, da pri rejencih zastran hrane in obléke itd. povsem tako ravna, kakor smo prej povedali. Zeló važen za zdravje otrok je tudi zrak, o kojem bomo v prihodnji točki govorili. Vzgojitelj si mora tudi prizadevati, da užé morebiti nastale betežnosti skuša kmalu zapaziti, in če so precejšnje, da se o daljnem ravnanju posvetuje z večšim zdravnikom. Paziti je pri bolnih gojencih tudi na to, da se natanko tako vedéjo in vestno izvršujejo vse, kakor jim je ukazal zdravnik.

7. Zrak.

Zrak nam je brezpogojno silno potreben, ne le ljudem, temveč vsemu stvarjenju, kar ima življenje v sebi; od človeka do najmanjših rastlin, vse potrebuje zraka; kar je zdrava voda ribi, to je človeku zrak, in smem reči, da bi laglje nekoliko časa riba brez vode živela, kakor pa človek brez zraka. Zrak je torej zdatno bolj imeniten, kakor bodi si kakoršna koli jed, kajti brez jedi človek po poskusih nekaterih novodobnih poskušnjakov lahko prebije po več tednov, brez zraka pa niti nekoliko minut ne.

Zrak je torej plučam kruh v pravem pomenu besede. Kaj ne, da umazanega ali celó oskrunjenega in spridenega navadnega kruha nihče ne jé? Koliko bolj izbírčni bi morali biti pri uživanju zraka, kar pa, žalibog, skoraj prav nič nismo, če tudi nas dostikrat nos svarí. Nos ima nalogo, zrak preiskavati, ali je ugoden našemu zdravju, ali ne. Da je telo zdravo, mora se, kolikor je mogoče, gibati v čistem zraku, pod milim nebom, najboljšé v gozdu ali sploh med drevjem. Skrbeti je tudi za čist zrak po sobah. Ako ni blizu rastlinja, je koristno v stanovanjih imeti kaj rastečih želišč, zlasti takih rastlin, katere imajo obilo in velikega listja.

Zrak se pokvarja pred vsem po izdihanji spridene sape (ogelne kisline), zato je treba pridno prevetrovati sobe, v katerih ljudje bivajo. Zračiti se mora toliko večkrat, kolikor manjši je prostor, in kolikor več ljudi je dihala v njem. Posebno kmetjski ljudje bi morali imeti večjo skrb, da bi sobe bolj pridno, posebno po zimi, prevetrovali. V nekaterih kmetjskih hišah se nahaja tako spriden zrak, da mestnega človeka kar znak vrže, kadar ga osoda zanese v take kraje. Užé ako greš mimo zaprtega okna kmetjskih spalnic, udari ti zaduhel duh v nos, kaj pa še le, če notri spiš! Čuda ni. Spalnice, kakor tudi hiše se po kmetih po zimi navadno le tedaj prezračujejo, kadar kak neroden komolec kako šipo zdrobí in ni takoj na prvi hip toliko papirja pri rokah, da bi se luknja zalepila. Da bi pa naša kmetica zjutraj ali čez dan kedaj po zimi okna odprla v „takem mrazu“, na to niti misliti ni. Velika sreča za kmetjske ljudi, da so večino svojega življenja, užé ker njihova opravila tako zahtevajo, vedno pod milim nebom v neokuženem, nepokvarjenem zraku, sicer bi nihče ne živel dolgo! Kajti v takem zraku, kakoršnega imajo po kmetjskih hišah, bi niti cvetlice ne živele, kaj še le ljudje! Ljubi slovenski kmet, če hočeš torej sebi in svojim otrokom dobro, da bodete zdravi, odpiraj pridno okna v hiši, kjer stanuješ in v spalnici, kjer spiš. Naj se ti ne smili tisto malo gorkote, katera ti pri tem uide, kadar skozi okno novemu zraku pot napravljaš!

Zrak je torej zeló, zeló važen za človeško življenje, je zares živelj, pogoj življenja. Kedor ne diha, ta tudi užé ne živi.

Če otrok ne more dihati, umrje, in če diha slab, spriden zrak, pa obolí ravno tako gotovo, ako bi užival spriden živež. Nevarnost, če otrok v spridenem zraku živi, se sicer ne pokaže tako hitro, kakor kadar uživa spridene jedi; slabi nasledki spridenega zraka pokažejo se le polagoma, a se tem težje odpravijo.

Večini otročjih bolezní bi se lahko ognili, ako bi otrok od prvega dne svojega življenja dihal čist, nepopačen zrak, kakoršnega nam daje narava. Res je, da ne moremo v našem podnebju vedno zunaj na prostem živeti, posebno po zimi ne, vendar si pa prav lahko dobimo čist zrak v naša stanovanja. Hiše si zidamo, da so nam zavetje ob neugodnem času in vremenu, ne pa, da bi se zapirali pred čistim zrakom. Sevéda pride zrak v naša stanovanja, če jih še tako zapiramo, ali ta zrak se kmalu spridi, in zato je čez vse potrebno za naše življenje, da sobe, kolikor le mogoče, pridno zračujemo ter tako slab zrak nameščamo z čistim; kajti zrak, kojega človek izdiha, ni več zdrav za človeško življenje. Zrak spridimo tudi s kurjavo, lučjo in z mnogimi drugimi opravili v sobi, posebno pa z nesnago. Snaga je torej jeden prvih pogojev, da se čist zrak v sobi vzdrži in — da se otroci naši telesno lepo razvijajo. Nikdar se ne sme umazano perilo v sobi sušiti; na peči obešene mokre plenice najprej zrak okužijo. Ni zadostno, da sobo vsak dan pometemo, ampak potrebno je tudi, da pod z mokro cunjo pobrišemo. Prah je naj večji sovražnik otrok in čestokrat vzrok prehlajenja, vnetja v grlu, plućnic itd. Paziti moramo tudi na peči in svetilnice. Komur je le mogoče, naj ima po svojih sobah ilnate peči, in kuri naj z drvmi, mesto s premogom; železne peči dajejo prehudo in neenakomerno vročino. Gledé svetilnic so petrolejeve velika dobrota, le za ponočno luč se ne smejo rabiti, ker porabijo preveč zraka.

Tudi gledé toplote po sobah se naredijo pogostoma velike napake. Da bi se mali ljubljencek ne prehladil, zakurijo nekateri stariši spalnico tako močno, da niti odrasli človek ne more prenašati take vročine. Razvidno je, da je to za malega otroka še huje, ker je užé tako preveč povit in udet. Otroci postajajo nahodni le radi tega, če spijo v prevroči in premalo prezračeni sobi in ravno prvi dnevi otrokove starosti so važni, da diha čist in sveži zrak. 14° R. in po noči tudi 12° toplote v otročjih spalnica popolnoma zadostuje. Po leti sme biti v spalni sobi malo oknice celo noč odprto in po zimi pa zraven

v sobi; le toliko je treba paziti, da otrok ne leži na prepihu, in potem takem se ni treba bati, da bi se otrok prehladil.

V zadevah topline ne sme biti vzgojitelj preboječ in prenatančen, da rejenca ne omehkuži. Človek živi v raznovrstnem zraku, kojega se večinoma ne more uravnati po svoje, ampak on se mora ravnati po njem, ter se torej tudi navaditi vsakršnega zraka, toplega in mrzlega. Užé dete se mora polagoma privaditi različne topline, raznovrstnega vremena; treba se mu je utrditi, da pozneje v življenji more prenašati vsakršne vremenske nezgode. —

8. Stanovanje.

Vzdrževanje čistega zraka po sobah je največ pri tem, kako imamo zidana stanovanja naša. Dokazano je, da razven živeža ugodno stanovanje naj bolj dobrodejno vpliva na razvitek rastočega rodú, ker otroci večino svojih mladih let tù preživé. Da bi se pač nekateri stariši o veliki važnosti tega vprašanja vender prepričali! Dobro vemo, da je na svetu le malo ljudi, kojim gmotna sredstva dovoljujejo, da si poiščejo in pripravijo za svoje zdravje ugodno in primerno stanovanje, a vender bi se tudi ubožnejši ljudje vsaj naj bolj nevarnih napak pri stanovanjih lahko ogibali. Tudi revež zadovoljuje se premnogokrat s slabim, nezdravim stanovanjem — ne iz varičnosti temveč največkrat iz zanižnosti in nevednosti. Do src naj nam šine dokazana resnica, da otroci potrebujejo poleg živeža najbolj zraka, svetlobe in solnca. Brez solnca se otroci ravno tako slabo razvijajo, kakor cvetice. Primerjajte rudečelične otroke kmetskih ljudi z bledimi in suhimi mestnimi otroci, ki stanujejo v ozkih in temnih stanovanjih in zapazili bodele lahko na njihovih obrazih vpliv slabega stanovanja in pomankanje svetlobe.

Ako imaš na razpolaganje dve enaki stanovanji, izvoli si brez premisleka stanovanje na solčno stran, če hočeš, da se bodo otroci krepko razvijali in lepo rastle.

Kjer solnce sije, tje kaj dohaja tudi zrak; v takih sobah, v katere po več ur na dan solnce sije, ni nikdar tako spriden zrak, kakor v onih, v koje ne morejo solčni žarki prodreti. Ne stanujte torej v pritličnih stanovanjih, če vam nasprotno stoječe hiše zrak in svetlobo zapirajo!

Naj slabše vplivajo na človeški organizem vlažna, pritlična stanovanja, posebno, če imajo razgled na dvorišče in če ni kleti pod njimi. Gorje nesrečnikom, ki morajo leta in leta stanovati v takih luknjah. Odrasli človek se le malo časa more takim nedostatom upirati, otroci pa začnó v kratkem hirati in vcepi se jim v nežna prsa kal smrtne bolezni.

Najbolj razširjene otročje bolezni: angleška bolezen, bramorji, bezgavke izvirajo, kakor smo užé omenili, iz slabe, napačne hrane, a nič manj pa tudi iz nezdravih, vlažnih stanovanj, ker v vlažnih stanovanjih otroci ne morejo biti zdravi.

Pred vsem naj bodo naša stanovanja zračna, svetla, suha in ne v obližji gnojišč in stranišč. Če je le mogoče, imejmo različne sobe za stanovanje in spalnice. V takih sobah, v katerih se čez dan dela, kuha, lika obleka itd., ne smejo otroci spati, drugače gotovo obolijo. —

9. Postrežba v bolezni.

Če smo ša tako previdni, vender se mnogokrat pripeti, da otrok zbolí. Potrebno je torej, da vsaka mati vsaj naj potrebnejša vodila vé, kako je z bolnim otrokom ravnati. Ni moj namen, da bi obširno o tem pisal, kažem slovenskim materam o tej zadevi le naj važnejša vodila.

Glavni pogoj hitrega okrevanja je gotovo ta, če od bolnika odstranimo vse tisto, kar smo do sedaj povedali, da škoduje otrokovemu zdravju, kajti tisto, kar škoduje zdra-

vim otrokom, je toliko bolj škodljivo bolnikom. Če otroka mraz trese, naj gre takoj v posteljo, ni ga pa treba s pernicami odevati, da ne bode trpel prevelike vročine. Toplota v sobi tudi ne sme biti tako visoka, kakor navadno; po životu naj bode otrok lahko odet, le varovati ga moramo prepiha. Tako moramo z otrokom ravnati posebno, če ima ošpice, rubečico itd. Če je bolnik žejen, kadar ga mraz trese, in to se zelo rado zgodi, dajte mu brez vse skrbi čiste vode; če pa otroka v takih slučajih s čajem silite, s tem mu trpljenje še mnogo shujšate.

Čisti zrak je vedno čez vse potreben, tembolj pa, če imamo bolnika v hiši; posebno moramo pa za čist zrak skrbeti pri nalezljivih boleznih. Gledati moramo tudi na snago po sobi in posebno še na telesno snago bolnikovo. Zelo se motijo oni, ki trdijo, da bolnih otrok ne smemo umivati; dokazano je pa, če bolnega otroka večkrat z mlačno vodo umivamo, bode tem preje okreval; kajti nesnaga ni nikoli koristna zdravju, in snaga pa nikdar ne škoduje. Tudi spodnjo obleko in rjuhe je treba bolniku večkrat premenjati, le poprej jih moramo pogreti. Nalezljive otročje bolezni še jedenkrat tako dolgo trajajo, če mora otrok v isti srajci in na istih rjuhah dolgo časa ležati ter je prisiljen na ta način ves strup, ki se iz života izcimi, zopet v se dihati.

Pri vsaki bolezni treba se je pa tudi posvétovati z večšim zdravnikom. Paziti je pri bolnih gojencih tudi na to, da se natanko tako vedéjo in vestno vse tisto izvršujejo, kakor jim ukazuje zdravnik.

S tem odstavkom končavam „telesno vzgojo“ z iskreno željo, da bi se vzgojitelji na njo nadalje bolj ozirali, kakor dosedaj, ker dobra telesna vzgoja je podloga tudi dobri duševni vzgoji, o koji bomo govorili v prihodnjem odstavku. Za telesno vzgojo zanimali so se užé najstarejši národi, dobro vedoč, da le:

„v zdravem telesu biva zdrava duša“.

Svitoslav i Danica.

X. 1857. Po geslu: Hvaležnost najboljša prošnja — jel je Svitoslav v imenu svojih rejencev zamurcev po Danici priobčevati kratke pesniške čestitke, tù in tam dokaj dovtipne, sè znaki le dotičnim umljivimi. Na razgled bodi prva in ona, katero je odmenil meni, tedaj še kapelanu v Horjulu, kamor me je bil l. 1855 novomašnika na prvo duhovsko službo iz Ljubljane radostno spremil s svojim ljubljanim Jožefom Kranjskim. „Ljubljanski zamurci vsim svojim dobrotnikom vošijo: Blaženo Velikonoč in veselo Aleluja (str. 60.)!“

Svojim predragim botram in botricam.

Náše matere, očeti	Voš'mo praznike vesele,
So na drugim daljnim sveti;	Mnoge pirhe — r'deče, bele;
Mi sirote zapušene	Vse veselo Aleluja
Smo v ljubezen Vam zročene;	Vam želi družinca ptuja,
O preljudi starši novi!	Srečo, žegen Božji zdaj,
Smo hvaležni Vam sinovi:	In po smerti sveti raj.

G. M . . . u.

Se lepo zahvalimo,	Polhen mernik — polovnik,
Kostanj radi majimo,	Al saj verhat četertnik,
Dobro biro vošimo	De boš pomnil, kaj serčno
Ti pri Povžu, pri Ramovšu,	Ti zamurci vošijo.
Pri Tomincu in dolincu —	